

V. KUSHNIRUK
Mykolaiv

BUSINESS DESIGN OF DEVELOPMENT OF VEGETABLE GROWING OF THE CLOSED SOIL AND ITS ECONOMIC POTENTIAL

In article definitely expediency of design of greenhouses from polycarbonate for cultivation of vegetables. Economic potential of cultivation of vegetables in the opened and closed soils is estimated. Reasonably indicators of efficiency of the investment business project from cultivation of a tomato and cucumbers.

Key words: business design, vegetables, economic potential.

В. С. КУШНИРУК
г. Николаев

БИЗНЕС-ПРОЕКТИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ ОВОЩЕВОДСТВА ЗАКРЫТОЙ ПОЧВЫ И ЕГО ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ

В статье определено целесообразность проектирования теплиц из поликарбоната для выращивания овощей. Оценен экономический потенциал выращивания овощей в открытой и закрытой почвах. Обосновано показатели эффективности инвестиционного бизнес-проекта из выращивания томата и огурцов.

Ключевые слова: бизнес-проектирование, овощи, экономический потенциал.

Стаття надійшла до редколегії 12.03.2015

УДК 339.9:663.2

Т. М. РАДЧЕНКО

м. Миколаїв
tanechka-radchenko@mail.ua

УКРАЇНА В СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЯХ ФУНКЦІОНУВАННЯ СВІТОВОГО РИНКУ ВИНОПРОДУКЦІЇ

У статті проаналізовано сучасні тенденції розвитку світового ринку вина; виявлено особливості споживчого попиту та світову структуру споживання, стан та перспективи світової торгівлі, провідних лідерів з експорту та імпорту вина. Надано рекомендації з підвищення міжнародної конкурентоспроможності української виноробної галузі.

Ключові слова: вино, виноробна продукція, ринок вина, експорт вина, імпорт вина.

У сучасних економічних умовах особливого значення має розгляд сучасних тенденцій розвитку світового ринку вина в зв'язку зі збільшенням його споживання, а також за рахунок зростання конкуренції зі сторони нових винних країн. Розвиток виноградної та виноробної галузі притаманний для багатьох держав, але основними виробниками та поставачальниками вина в світі є Італія, Франція та Іспанія. Лідерами серед провідних імпортерів є Німеччина, Великобританія та США. У той же час на світовий ринок вина посилюють свій вплив такі країни – виробники вина, як Австралія, Чилі та ін. Україна в світлі сучасних тенденцій функціонування світового ринку винопродукції має всі можливості для того, щоби зайняти одне з провідних місць на європейському та світовому ринку вина.

Проблеми формування, розвитку та механізму функціонування сучасних ринків вина висвітлено у працях А. М. Авідзби, А. М. Бузні, О. М. Гаркуші, М. С. Ігнатюк, В. О. Рибінцева, І. І. Червена, І. Г. Матчиної, І. О. Соловйова, Ю. В. Ілясова, Ю. В. Тінтулова, Н. В. Сілецької, С. Ю. Дженєєва, В. О. Фуркевича та ін. Однак у більшості наукових праць мало уваги приділено дослідженню сучасних тенденцій світового і європейського ринків вина та їх впливу на ефективне функціонування вітчизняного ринку винопродукції. Це свідчить про актуальність теми, а відтак зумовило вибір на пряму дослідження в науковому і практичному аспектах.

У ринкових умовах питання застосування світової та європейської практики в реалізації та просуванні вина, виявленні особливос-

тей споживчого попиту залишаються недостатньо вивченими, а тому потребують подальших досліджень.

Тенденції споживання вина в світі свідчать про те, що інтерес до цієї продукції зростає. У структурі споживання вина в світі за останні 13 років спостерігається нестабільна ситуація, оскільки до 2007 року включно світ в цілому нарощував обсяги випитого вина із 225,7 млн гектолітрів до 252,4 млн гектолітрів. Потрібно відзначити, що в у 2005 році було незначне скорочення, але воно покритися споживанням 2006 року. У 2008 році галузь йде на спад – 248 млн гектолітрів, в 2009 році – 240 млн гектолітрів. За наступ-

ний 2010 рік падіння практично загальмувалося – 240,3 млн гектолітрів проти 240,9 млн гектолітрів в 2009 році, а 2011–2012 рр. були вже з позитивним показником – по 241,2 млн гектолітрів за кожен рік відповідно. У 2013-му обсяги світового споживання вина практично знизилися до показників 2004 року, а це значно менше, ніж в 2008–2009 рр., які вважаються кризовими для галузі [5].

У розрізі країн, за даними OIV (Міжнародна організація винограду і вина), американці збільшили обсяги споживання вина у 2013 році на 0,5% порівняно з показниками 2012 року, що склало 29,1 млн гектолітрів (табл. 1).

Таблиця 1

Споживання вина в країнах Європи та інших регіонах світу, млн гектолітрів

Країна	Роки		Відхилення: +/-
	2012	2013	
Європа			
Німеччина	20,0	20,3	0,3
Австрія	2,7	2,6	-0,1
Бельгія + Люксембург	3,1	3,0	-0,1
Данія	1,8	1,8	0
Іспанія	9,3	9,1	-0,2
Фінляндія	0,5	0,6	0,1
Франція	30,2	28,1	-2,1
Греція	3,0	3,3	0,3
Угорщина	1,9	1,9	0
Ірландія	0,8	0,8	0
Італія	22,6	21,7	-0,9
Нідерланди	3,6	3,5	-0,1
Португалія	4,6	4,5	-0,1
Великобританія	12,8	12,7	-0,1
Швеція	2,0	2,1	0,1
Швейцарія	2,6	2,6	0
Всього	121,5	118,6	-2,9
Інші регіони світу			
Південна Африка	3,6	3,7	0,1
Аргентина	10,0	10,3	0,3
Австралія	5,3	5,2	-0,1
Бразилія	3,3	3,5	0,2
Чилі	3,0	3,1	0,1
Китай	17,4	16,8	-0,6
США	29,0	29,1	0,1
Нова Зеландія	0,9	0,9	0
Всього	72,5	72,6	0,1

У Європі, основні країни-споживачі скоротили споживання вина в період 2012–2013 рр.: Франція – на 2,1 млн. гектолітрів (до 28,1 млн. гектолітрів в 2013 р.), Італія – 0,8 млн. гектолітрів (до 21,7 млн. гектолітрів.) та Іспанія на 0,2 млн. гектолітрів (до 9,1 млн. гектолітрів). У Португалії (4,5 млн. гектолітрів) і Великобританії (12,7 млн. гектолітрів) споживання вина залишилося стабільним, у той час як у Німеччині (20,3 млн. гектолітрів) було зафіксовано невелике зростання [7].

У цілому по світу споживання вина в 2013 році знизилося на 1%, зокрема, на 3,8% впало споживання вина в Китаї, де в останні роки спостерігалось швидке зростання споживання вин.

Світова торгівля вином у 2013 році знизилася в натуральному вираженні на 2,2% до 98 млн. гектолітрів, тоді як зростаючі ціни дозволили підвищити загальний обсяг на 1,5% до 25675 млн євро (рис. 1).

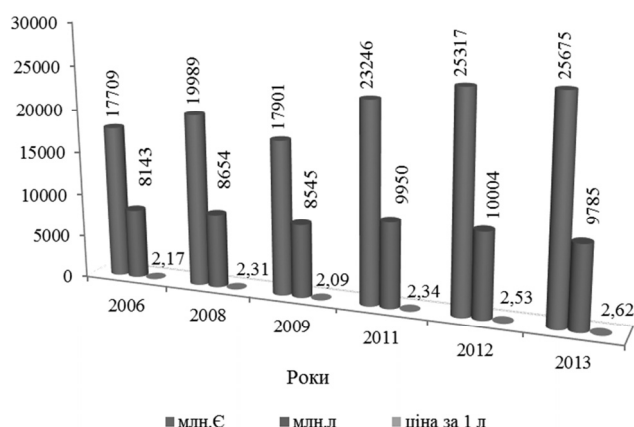

Рис. 1. Світова тенденції в торгівлі вином

У структурі світової торгівлі найбільшу питому вагу складає категорія тихих бутельованих вин – 5426,1 млн літрів, але за підсумками 2013 року даний показник скоротився на 3,6%. Однак у грошовому вираженні спостерігається тенденція до зростання. Наступним напрямом за обсягом реалізації є бочкове вино – 3709,5 млн літрів у 2013 році, що на 1% менше, ніж у 2012 році. У третій категорії – ігристі вина – за 2013 рік відзначилося зростання на 3,4% в обсягах світової торгівлі у вартісному вираженні, проте в натуральному її продажі значно поступаються навіть бочковому вину – 649,8 млн літрів. І остання категорія – муст, на частку якого в

2013 році припало 67 млн літрів, що на 25,4% менше, ніж у 2012 році. У грошовому еквіваленті найбільший приріст за бочковим вином – 7,1% і 198,5 млн євро, ігристі вина зросли на 1%, а бутельовані – на 0,6% [9].

Світовими лідерами з експорту вина є Франція, Італія, Іспанія, Німеччина та Португалія. Але варто зазначити про те, що різниця в обсягах експорту вина між Францією, яка є лідером – експортером, та Італією є суттєвою, а порівнювати дані показники між Францією та Португалією – не доречно, так як вони значно відрізняються (табл. 2).

Як свідчать дані таблиці 2 та за показниками світової статистики вище перелічені країни є лідерами виноробної галузі та об'єднані в ТОП-5 (Франція, Італія, Іспанія, Німеччина та Португалія).

Разом з тим на світовий ринок вина вже мають вплив і шістька виробників Нового світу, які спільно експортують в рази менше, ніж європейці: 5907 млн євро в 2013 році проти 17007 млн євро від ТОП-5. При цьому спостерігається закономірна тенденція: виробництво у першій групі скорочується, а експорт – зростає. Разом з тим діє друга група, де ситуація зворотна: її експорт у цілому знижується, але скорочується тільки у 4 країн з 6. Різке скорочення показників Аргентини та Австралії призвело до зменшення на 1% і 61 млн євро по всій групі. Тоді як перша група продемонструвала приріст на 2,4% і 400,7 млн євро відповідно [6].

Більшість країн-експортерів спеціалізуються на виробництві натуральних столових червоних та білих вин. Наприклад, лідерами у виробництві червоного сухого вина традиційно є Франція (Бордо, Бургундія), Італія (Кьянти), Іспанія (Ріоха), Аргентина, Чилі та Уругвай. Білі вина є предметом спеціалізації французьких регіонів долини Рони та Луари, півдня Італії, Німеччини.

Виготовлення десертних та кріплених вин поширено в країнах Східної Європи та пострадянського простору, що зумовлено особливостями смаків споживачів та традиційними технологіями виробництва. Серед країн Західної Європи масовий випуск десертних та кріплених вин представлений лише в Португалії та французькому регіоні Сотерн (Бордо).

Таблиця 2

Експорт основних виробників вина, 2012–2013 роки

Країна	Вартість, млн євро		Відхилення, %	Обсяг, млн літрів		Відхилення, %
	Роки			Роки		
	2012	2013		2012	2013	
Франція	19835,4	20467,7	3,2	7840,1	7812,1	-0,4
Італія	11789,8	13113,1	11,2	4660,0	5005,0	7,4
Іспанія	6133,3	6463,3	5,4	2424,2	2466,9	1,8
Німеччина	2475,6	2617,2	5,7	978,5	998,9	2,1
Португалія	1780,6	1897,9	6,6	703,8	724,4	2,9
Чилі	3510,1	3692,1	5,2	1387,7	1409,2	1,6
Австралія	3849,4	3503,5	-8,9	1521,5	1337,2	-12,1
США	2691,7	3075,4	14,2	1076,7	1173,8	9,0
Нова Зеландія	1942,8	2025,5	4,3	767,9	773,1	0,7
Аргентина	1799,4	1723,2	-4,2	711,2	657,7	-7,5
Південна Африка	1432,2	1621,5	13,2	566,1	618,9	9,3
Всього	57273,1	60200,8	5,1	22637,6	22977,4	1,5

Серед основних країн-імпортерів вина в основному держави з високим рівнем життя та доходів на душу населення. Також висока частка мешканців, що проживають в містах та на яких впливає соціокультурна глобалізація, а отже й мода на споживання вина, особливо відомих європейських та відносно дешевих південноамериканських торгових марок, впливають на формування обсягів імпортованої виноробної продукції.

Але серед країн-імпортерів є також ті, що самі є провідними світовими виробниками виноградних вин – США, Німеччина та ін. Це пояснюється перш за все особливостями споживання, не лише у безпосередній кількості на душу населення, а й у асортиментному та ціновому відношенні (табл. 3).

Як свідчать дані таблиці 3, основними ринками збуту у 2013 році для виноробів всього світу є США, Великобританія, Німеччина, Канада і Китай, що становить по вартості більше половини від загального обсягу світового імпорту в євро і 49% від загального об'єму в літрах. На ринки США, Великобританії, Німеччини, Канади і Китаю припадає 12,9 млрд євро і 4,6 млрд літрів відповідно [1].

Проаналізувавши категорію імпорту вина можна зробити висновок про те, що за обсягами поставок лідером є Німеччина, а у варті-

сному вираженні імпортованої продукції лідирує США, тоді як Німеччина займає лише третю позицію. Але варто зауважити, що друге місце в двох категоріях займає Великобританія. Позитивними є також показники у Швеції – 7,9% і у Данії – 7,6%. Остання дала найкращий показник в обсягах – 7%. Наступне місце належить Голландії – 3% і Японії – 2,4%. Найгірше ситуація склалася для Франції, що на 11% зменшила обсяги поставки вина. У вартісному вираженні найбільше скорочення спостерігається за Великобританією – 5,2%.

Перелік найбільших постачальників вина у вище перелічені країни залишається незмінним: Франція, Італія, Іспанія, Австралія, Аргентина, Чилі, ЮАР, Нова Зеландія.

Так, для США основним постачальником вина є Італія, що поставила на американський ринок в 2013 році 290,7 млн літрів на суму в 1609, 4 млн дол. США. Друге місце за об'ємами займає Франція, на частку якої припадає 1436, 6 млн. дол. США і 116,2 млн літрів. Обидва експортери за минулий рік наростили свої показники як в натуральному, так і в грошовому вираженні, тоді як інші країни – знизили. При цьому найбільш суттєве падіння за Аргентиною – 5,9% – у доларах і 28,0% – у літрах відповідно [2].

Основні світові імпортери вина, 2012–2013 роки

Країна	Вартість, млн євро		Відхилення, %	Обсяг, млн літрів		Відхилення, %
	Роки			Роки		
	2012	2013		2012	2013	
США	3934,9	3946,8	0,3%	1162,4	1096,6	-6,0%
Великобританія	3925,9	3731,9	-5,2%	1312,3	1303,2	-0,7%
Німеччина	2418,9	2514,5	3,8%	1525,7	1500,2	-1,7%
Канада	1540,5	1523,7	-1,1%	376,6	372,9	-1,0%
Китай	1226,9	1170,7	-4,8%	393,2	376,6	-4,4%
Японія	1202,1	1155,8	-4,0%	256,9	263,2	2,4%
Нідерланди	887,0	881,7	-0,6%	355,7	366,7	3,0%
Швейцарія	921,7	949,2	2,9%	188,1	182,8	-2,9%
Росія	803,3	911,8	11,9%	484,3	492,2	1,6%
Бельгія	961,2	975,8	1,5%	313,4	314,0	0,2%
Данія	504,1	545,5	7,6%	187,6	201,7	7,0%
Франція	624,9	648,3	3,6%	581,7	524,1	-11,0%
Швеція	543,8	590,4	7,9%	203,5	207,7	2,0%
Інші	5464,9	5 698,5	4,1%	2128,5	2217,2	4,0%
Всього (імпорт)	24992,1	25244,5	1,0%	9485,1	9419,2	-0,7%

Якщо в США Франція поступається місцем італійським винам, то у Великобританії вона лідирує за обсягами поставок. За 2013 рік поставки склали 191,1 млн літрів (-4,9%) на суму 1169,5 млн фунтів стерлінгів, що на 8,1% менше, ніж у 2012 році. Разом з тим знизилися показники у всіх ключових країн-постачальників, однак Чилі збільшила свою присутність на 10% за рік (у грошовому еквіваленті приріст склав 2,8%) [10].

На ринку вина Німеччини чилійці показали ще більш вражаючий результат – 44,6% зростання по об'єму і 13,9% в грошовому еквіваленті, проте за обсягами Чилі посідає останнє місце. Лідирує ж серед імпортерів в Німеччині – Італія, показники по якій виростили за минулий рік у вартісному, але не в натуральному вираженні, що не заважає італійцям залишатися на верхній сходинці, випереджаючи найближчих конкурентів – французів та іспанців, які також продемонстрували тенденцію до падіння. Позитивна динаміка по об'єму, крім Чилі, відзначається також у ПАР – 20,7% [6].

На ринку Канади основними імпортерами є Франція, що скоротила свою присутність за минулий рік на 2,8%, але збільшила грошовий еквівалент на 7,1%, а також США, показники по якій виростили на 6,7% і 15,1% від-

повідно. Збільшила обсяги поставки в Канаду також Австралія. Інші країни закінчили рік з мінусовим показником по літрам. Але це не завадило деяким з них збільшити дохідну частину. У фінансовому мінусі опинилися Аргентина і Австралія, зростання по поставкам яких не допомогло ні збільшити, ні стримати на колишньому рівні свої ціни, а з ними – і загальну фінансову картину [9].

Незважаючи на загальне скорочення імпорту в Китаї, чилійські вина наростили свою присутність на ринку на 37,1%, до 83,6 млн літрів. І це єдина країна з позитивною динамікою в обсязі, решта показали зниження поставок: лідируюча Франція скоротила їх на 2,1%.

Незначне скорочення за обсягами поставок елітних вин, але в грошовому еквіваленті падіння виявилось більш істотним і найбільшим в групі – 12,3%. У вартісному вираженні знизилися також показники Іспанії – 6,9%, решта при зниженні обсягів збільшували ціни. У той же час, найменше зменшення спостерігається в американців – вони скоротили менше 1%.

У свою чергу Україна має достатній потенціал для розвитку галузі і виробництва дійсно якісної виноробної продукції. Потрібно зазначити, що на українському ринку функ-

Виробництво виноградних вин в Україні у 2009–2013 рр.

Вид винопродукції	Роки				
	2009	2010	2011	2012	2013
Тихі виноградні вина, млн дал.	23,1	29,6	16,7	12,5	11,6
у % до загального підсумку					
Сухі	11,9	12,2	12,5	13,5	26,5
Напівсухі	3,4	3,5	3,9	4,7	4,0
Напівсолодкі	40,4	41,2	41,7	43,7	38,9
Солодкі	19,6	19,7	20,8	21,2	20,9
Кріплені	24,7	23,4	21,1	16,9	9,7
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

ціонує близько 40 виробників вина, основні потужності яких знаходяться на Півдні країни та Закарпатті (табл. 4).

Виробництво високоякісного вина за останні роки зростає, що відкриває майбутні перспективи даної продукції. Тенденції розвитку винного ринку останнього десятиріччя показують, що збільшення виробництва вина сприяє як збільшенню реалізації вина на внутрішньому ринку, так і зростанню експорту, хоча у середньому експорт демонструє повільнішу динаміку, ніж внутрішній попит.

Варто зазначити, що конкуренція на ринку напружена, оскільки вітчизняним виробникам доводиться боротися за лояльність споживача, пропонуючи не лише високу якість, але і доступну ціну.

У свою чергу у 2013 році обсяг експорту склав 6562,9 тис. дал продукції, що на 27,3% менше в порівнянні з 2012 роком, а імпорту 3870,8 тис. дал. У цілому за 2013 рік Україною було експортовано вина на 81681 тис. дол. США, що на 30494 тис. дол. США (або на 37,3%) перевищує показники 2012 року [4].

Що стосується географічної структури експорту, то 95% українського вина реалізується до Російської Федерації. На експорт йде українська продукція таких ТМ як «Тарутинські вина», «Інкерман», «Массандра», «Артемівськ Вайнері» та інші.

Більшість вина експортується наливом, де його купажують або додатково обробляють і продають під власними російськими брендами. Решта 5% експорту припадає на інші 30 країн, серед яких Білорусь (181,57 тис. дал), Молдова (134,23 тис. дал), Німеччина (126,00 тис. дал), Грузія (111,93 тис. дал), Ізраїль (20,34 тис. дал), Естонія (9,25 тис. дал).

У вартісному вираженні також спостерігається тенденція до зростання [8].

Однак, значний український виробничий потенціал використовується недостатньо, а із споживанням вин ситуація є складнішою. У середньому українець споживає 4–8 л вина на рік, тоді як на початку 80-х цей показник складав понад 20 л. У Польщі, де немає давніх виноробних традицій, споживання складає 12 л, в Іспанії – 40 л та Франції – 60 л на душу населення на рік. І це при тому, що попит на вино у Європі стабільно зростає – змінюється культура вживання алкоголю [3].

Для прикладу, на даний момент виноробні підприємства таких країн як Грузія, Молдова та Румунія за державної підтримки активно освоюють ринки європейських країн, досвід такої роботи є досить успішний. У даній ситуації конкурентною перевагою вітчизняних підприємств має стати помірна ціна та висока якість винопродукції.

Україна має всі можливості для того, щоб посісти одне з провідних місць на європейському та світовому ринках вина. Вітчизняні вина на закритих дегустаціях доводять те, що чимало їх не поступаються за якістю світовим виробникам – Франції, Німеччини, Італії, Чилі, США. Виноробство в Україні може стати одним з потужних джерел наповнення державного бюджету. Тому, для української економіки зараз найважливішим завданням є диверсифікація експортних напрямків, адже товари вироблені в державі є якісними і відрізняються високою конкурентоспроможністю. Зокрема продукти української виноробної галузі завжди позитивно відзначалися як вітчизняними, так і іноземними експертами та споживачами.

Таким чином, виходячи з проведеного аналізу, природним напрямом подальших досліджень у сфері виноробства має стати системний підхід, що поєднуватиме у собі:

- здійснення заходів по забезпеченню розвитку інфраструктури ринку виноробної продукції, диверсифікації каналів реалізації і забезпечення якості продукції, регулюванню попиту і пропозиції, захисту ринку від імпортової винопродукції і сировини низької якості;
- відкриття та спрощення процесу доступу українських виробників виноробної продукції на європейські та світові перспективні ринки;
- внесення виноробних регіонів України до відповідних реєстрів провідних країн споживачів вина (США, Великобританія, Німеччина, Канада і Китай), що в свою чергу, сприяє визнанню держави виноробною країною. Світові ринки стають більш відкритими для українських експортерів виноробної продукції, що дозволяють українським виноробним підприємствам експортувати свою продукцію, зокрема столові сортові та марочні вина;
- формування програми по донесенню до споживача нового вина (українського винного бренду), продукту майбутнього, що дасть змогу змінити відношення вітчизняних та іноземних споживачів і виробників до вина;
- адаптацію української виноробної промисловості до світових стандартів і технічних регламентів ЄС у зв'язку з підписанням угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. У провідних країнах-виробниках вина застосовуються узгоджені системи стандартів, засновані на французькій класифікації, що є важливим для справедливого функціонування ринкового механізму і чесної конкуренції з точки зору якості і цін вин.

T. RADCHENKO
Nikolaev

UKRAINE IN CURRENT TRENDS OF THE WORLD WINE MARKET FUNCTIONING

This article analyses modern trends in the development of the world wine market. There have been examined particularities of consumers' demand as well as the world consumption structure, world trade prospects in this field and its export and import leaders. Recommendations on how to rise international competitiveness of Ukrainian wine industry have been proposed.

Key words: wine, wine production, wine market, wine export, wine import.

T. M. РАДЧЕНКО
г. Николаев

УКРАИНА В СОВРЕМЕННЫХ ТЕНДЕНЦИЯХ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ МИРОВОГО РЫНКА ВИНОПРОДУКЦИИ

В статье проанализировано современные тенденции развития мирового рынка вина; выявлены особенности потребительского спроса и мировую структуру потребления, состояние и перспективы мировой торговли, ведущих лидеров по экспорту и импорту вина. Поданы рекомендации для повышения международной конкурентоспособности украинской винодельческой отрасли.

Ключевые слова: вино, винодельческая продукция, рынок вина, экспорт вина, импорт вина.

Список використаних джерел

1. Винный рынок мира: экспорт, импорт, потребление (по материалам OIV) [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.drinks.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1793:oiv&catid=58:analytics&Itemid=55.
2. Італія випередила цього року Францію за виробництвом вина [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.vistkar.com/europe/italiya-vyperedyla-tsoho-roku-frantsiyu-za-vyrobnnytstvovyna.html>.
3. Настоящее и будущее украинского виноделия [Электронный ресурс] // Интернет-издание «UAReporter.com». — Режим доступа: http://ua-reporter.com.ua/business/nastojacshee-ibuducshe-ukrainskogo-vinodelija_23493.
4. Рынок вина Украины в 2014 году: обзор [Электронный ресурс] // «РБК-Украина». — Режим доступа: <http://marketing.rbc.ua/news/12.09.2014/6984>.
5. Споживання вина в світі повертається на докризовий рівень [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://newsradio.com.ua/2013_10_29/Spozhyvannja-vina-v-sv-t-poverta-tsj-na-dokrizovij-r-ven/.
6. Стан виноробної галузі у світі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://take-profit.org/economicnews.php>.
7. Статистика споживання вина в світі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://figli.pp.ua/info/rizne/zhest/statystyka-spozhyvannja-alkoholju-v-sviti.html>.
8. Статистичний щорічник України за 2013 рік / За ред. О. Г. Осауленка. — К.: Державне підприємство «Інформаційно-аналітичне агентство», 2014. — 534 с.
9. Шевченко Д. Мировой рынок вина [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://inventure.com.ua/analytics/investments/mirovoj_rynok_vina.
10. Industry profile: Wine in Europe [Електронний ресурс] // Datamonitor. — may 2014. — 25 p.— Режим доступу: <http://search.epnet.com>.

Стаття надійшла до редколегії 10.05.2015